

POLICY BRIEF

Edukacja globalna jako narzędzie odporności państwa

Stan, luka spójności i sześć rekomendacji dla
polityki publicznej

NADAWCA

Fundacja Edukacji Globalnej
Global Education Foundation
Wrocław, sierpień 2026

ODBIORCY

administracja rządowa · parlamentarzyści ·
samorządy · organizacje społeczne ·
partnerzy międzynarodowi

STRESZCZENIE

► Pięć ustaleń

Polska jest jednym z głównych celów zagranicznych operacji informacyjnych w Europie. Państwo odpowiada na to zagrożenie inwestycjami w technologię, regulacje i struktury instytucjonalne — ale odporność systemu w ostatecznym rachunku zależy od obywateli: od ich zdolności do krytycznej oceny informacji i rozumienia procesów, których ta informacja dotyczy.

Niniejszy brief dokumentuje paradoks polskiej polityki publicznej: obowiązek budowania odporności poznawczej społeczeństwa jest już nałożony — w Strategii Bezpieczeństwa Narodowego wprost jako nakaz edukacji, a w ustawie o ochronie ludności jako zadanie czterech szczebli administracji — lecz żaden dokument nie przypisuje mu wykonawcy, narzędzia ani finansowania. Instrument tymczasem istnieje: jest zdefiniowany ustawowo od 2011 r. i systematycznie zaniedbywany.

1 Państwo już nakazało budowanie odporności poznawczej obywateli — i nie wskazało wykonawcy.

Strategia Bezpieczeństwa Narodowego RP nakazuje od 2020 r. zwiększanie świadomości o zagrożeniach związanych z manipulacją informacją „poprzez edukację w zakresie bezpieczeństwa informacyjnego”. Ustawa o ochronie ludności i obronie cywilnej z 2024 r. nakłada na starostów, wojewodów, ministrów działowych i ministra spraw wewnętrznych obowiązek przeciwdziałania dezinformacji obniżającej społeczną odporność. Strategia polskiej polityki zagranicznej 2026–2030 stawia budowę odporności społecznej wśród priorytetów. Żaden z tych dokumentów nie wskazuje organu odpowiedzialnego, narzędzia ani źródła finansowania — a ustawa nie definiuje nawet pojęcia dezinformacji.

2 Instrument istnieje.

Edukacja globalna jest ustawowym elementem współpracy rozwojowej — trzecim filarem Polskiej pomocy. W przyjętej w 2011 r. definicji jej pierwszym obszarem tematycznym jest zapewnienie pokoju i bezpieczeństwa na świecie, a jednym z celów — kształtowanie myślenia krytycznego. Polskę w europejskiej sieci GENE reprezentuje Ministerstwo Spraw Zagranicznych nieprzerwanie od 2005 r.

3 Skuteczność edukacji w budowaniu odporności na dezinformację jest udokumentowana.

Meta-analiza 49 eksperymentów z udziałem ponad 81 tysięcy osób wykazała istotny, umiarkowanie silny efekt interwencji edukacyjnych. Metody prebunkingu testowano także na polskich próbach i w polskiej kampanii z 2022 r. Ewaluacje zamówione przez samo MSZ potwierdzają wzrost kompetencji odbiorców i wprost nazywają dezinformację czynnikiem kształtującym stosunek Polaków do świata.

4 Polska ma instrument, ale nie ma polityki.

Nakłady MSZ na edukację globalną spadły z 2,5 mln zł w 2015 r. do 229 tys. zł w 2021 r.; w 2022 r. konkurs zamknięto bez wyłonienia ofert, a w 2023 r. wykorzystano 26% jego budżetu. Całość środków to dziś 0,03% polskiej pomocy rozwojowej. Cztery zobowiązania do stworzenia krajowej strategii — z lat 2002, 2010, 2021 i 2022 — pozostają niewykonane. Nie istnieje ani system pomiaru efektów, ani jedno jawne ujęcie wydatków państwa na ten obszar.

5 Luka dotyczy dorosłych.

Nowy przedmiot Edukacja Obywatelska obejmie uczniów — stopniowo i wyłącznie ich. Poza zasięgiem podstawy programowej pozostają miliony dorosłych, w tym seniorzy — grupa najbardziej podatna na dezinformację i najliczniejsza w elektoracie. Edukacja globalna, obejmująca z definicji edukację pozaformalną i nieformalną, jest jedynym instrumentem państwa zaprojektowanym, by do nich docierać.

SZEŚĆ REKOMENDACJI · ROZWINIĘCIE Z DROGĄ WDROŻENIA W SEKCJI 8

- 1** Krajowa strategia edukacji globalnej jako moduł operacyjny Wieloletniego programu współpracy rozwojowej.
- 2** Jednoznaczne przypisanie koordynacji Ministrowi Spraw Zagranicznych, z wykorzystaniem Rady Programowej Współpracy Rozwojowej.
- 3** Przewidywalne, wieloletnie finansowanie w ramach już dostępnych instrumentów prawnych.
- 4** Standardy jakości: myślenie krytyczne, weryfikacja źródeł, przeciwdziałanie stereotypom.

- 5 Pełne spektrum edukacji — z dorosłymi i seniorami oraz zakotwiczeniem w kształceniu nauczycieli.
- 6 System pomiaru efektów powiązany z obowiązkami sprawozdawczymi, które Polska już przyjęła.

Żadna z rekomendacji nie wymaga zmiany ustawy. Wszystkie mieszczą się w instrumentach, którymi administracja już dysponuje.

NOTA METODOLOGICZNA

Brief opiera się na dokumentach urzędowych (wyniki i ogłoszenia konkursów MSZ, Plan współpracy rozwojowej 2026, ewaluacje zamówione przez MSZ w latach 2013–2020), recenzowanych badaniach naukowych oraz dokumentach organizacji międzynarodowych. Wszystkie dane liczbowe mają wskazane źródła; ograniczenia danych są opisane w tekście.

SEKCJA 1

» Odporność poznawcza jako zadanie państwa

1.1. Zagrożenie jest udokumentowane i trwałe

31 maja 2024 r. w serwisie Polskiej Agencji Prasowej ukazała się fałszywa depesza o rzekomej „częściowej mobilizacji” — dziewięć dni przed wyborami do Parlamentu Europejskiego. Została wycofana w ciągu dwóch minut; śledztwo ABW wskazało na włamanie z użyciem złośliwego oprogramowania [1].

Celem nie było trwałe wprowadzenie w błąd, lecz przetestowanie reakcji i podważenie zaufania do infrastruktury informacyjnej państwa.

Ataki na Polskę są elementem szerszej, udokumentowanej kampanii. Służba Działań Zewnętrznych UE odnotowała w ciągu jednego roku (listopad 2023 – listopad 2024) ponad 500 incydentów zagranicznej manipulacji informacją (FIMI) w 90 krajach, prowadzonych przez ponad 38 tysięcy powiązanych kanałów [2]. Wobec Polski prowadzono m.in. operacje Doppelganger (podszywanie się pod polskie serwisy informacyjne) i Ghostwriter (przejęcia kont osób publicznych), objęte sankcjami UE [3].

INCYDENT

31.05.2024 — fałszywa depesza PAP o „częściowej mobilizacji”, wycofana w 2 minuty, 9 dni przed wyborami do PE. [1]

SKALA

505 incydentów FIMI w 90 krajach, prowadzonych przez ponad 38 000 powiązanych kanałów. EEAS, 4th FIMI Report (2025), XI 2023 – XI 2024. [2]

1.2. Podatność społeczeństwa jest zmierzona

Skuteczność takich operacji zależy nie od ich liczby, lecz od odporności odbiorców. Dostępne badania nie pozwalają na optymizm:

- 91% dorosłych Polaków zgadza się z co najmniej jedną fałszywą narracją obecną w obiegu informacyjnym, a 84% zetknęło się z fake newsem w ciągu roku; z serwisów fact-checkingowych korzysta 4% [4].
- Wśród nastolatków ponad 40% uważa, że w internecie „nie da się odróżnić prawdy od fałszu”, a dla 41,8% wskaźnikiem wiarygodności informacji jest liczba polubień i udostępnień [5].
- Polscy piętnastolatki mają wysokie kompetencje przedmiotowe, ale Polska należy do krajów OECD, w których uczniowie najrzadziej deklarują, że szkoła uczyła ich oceniać wiarygodność informacji z internetu [6].
- Badanie ICCS 2022 pokazuje wiedzę obywatelską ósmoklasistów w ścisłej światowej czołówce — przy zaufaniu uogólnionym, które spadło z 58% (2009) do 36% [7]. Wiedza bez zaufania nie wystarcza: to właśnie erozja zaufania jest deklarowanym celem operacji informacyjnych.
- Poza systemem edukacji pozostają dorośli i seniorzy. Kilka milionów osób w wieku 55+ nie ma podstawowych kompetencji cyfrowych; około 30% osób w wieku 60–74 lat nigdy nie korzystało z internetu [8]. Jest to zarazem grupa o najwyższej frekwencji wyborczej.

Deficyt nie dotyczy wyłącznie umiejętności technicznych. Dezinformacja wymierzona w Polskę żeruje na tematach międzynarodowych: wojnie i uchodźcach, migracjach, polityce klimatycznej, globalnych zależnościach gospodarczych. Odporność na nią wymaga nie tylko sprawności cyfrowej, lecz rozumienia procesów, których fałszywe narracje dotyczą. Badanie zamówione przez MSZ ujęło to precyzyjnie już w 2019 r.: stereotypy i dezinformacja na temat krajów Partnerstwa Wschodniego i Afryki wpływają na stosunek obywateli do polityki państwa, a czynnikiem potęgującym dezinformację jest brak umiejscowienia informacji w szerszym kontekście [9].

1.3. Państwo już nakazało działanie — nie przypisało wykonawcy

Nie mamy do czynienia z luką w rozpoznaniu problemu. Mamy do czynienia z nakazem bez adresata.

PODATNOŚĆ

91% dorosłych Polaków zgadza się z co najmniej jedną fałszywą narracją. Z serwisów fact-checkingowych korzysta 4%. [4]

„Brak umiejscowienia informacji w szerszym kontekście” — czynnik potęgujący dezinformację.

Ewaluacja IBC GROUP dla MSZ, 2019, s. 48 [9]

Strategia Bezpieczeństwa Narodowego RP, obowiązująca od 2020 r., nakazuje edukację. Ostatni punkt jej pierwszego filaru brzmi: „Dążyć do zwiększenia świadomości społecznej o zagrożeniach związanych z manipulacją informacją poprzez edukację w zakresie bezpieczeństwa informacyjnego” (pkt 5.4, s. 21). Ta sama Strategia wyodrębnia poznawczą (kognitywną) warstwę przestrzeni informacyjnej obok wirtualnej i fizycznej (pkt 5.1) oraz nakazuje budowę systemu obrony powszechnej „w pełni wykorzystującego potencjał [...] podmiotów systemu edukacji i szkolnictwa wyższego, społeczności lokalnych, [...] organizacji pozarządowych oraz obywateli” (pkt 2.1, s. 15) [10]. Do żadnego z tych zapisów nie powstał dokument wykonawczy.

Ustawa o ochronie ludności i obronie cywilnej z 2024 r. czyni z tego obowiązek prawny — czterech szczebli administracji. Przeciwdziałanie „dezinformacji obniżającej społeczną odporność” jest ustawowym zadaniem starosty (art. 11 ust. 1 pkt 18), wojewody (art. 13 ust. 1 pkt 18), ministrów kierujących działami administracji rządowej (art. 14 pkt 9) oraz ministra właściwego do spraw wewnętrznych (art. 15 ust. 1 pkt 21). Ustawa definiuje społeczną odporność jako obejmującą „zdobywanie kompetencji” (art. 3 pkt 6) i nakazuje „edukowanie ludności” (art. 4 ust. 1 pkt 2 lit. b) [12].

Nie definiuje natomiast dezinformacji, nie wskazuje narzędzia i nie przewiduje na to środków. Starosta ma ustawowy obowiązek, którego nie ma czym wykonać.

Strategia polskiej polityki zagranicznej 2026–2030 stawia cel i pomija narzędzie — w obrębie jednego dokumentu. Na stronie 8 wśród priorytetów znajduje się „przeciwdziałanie dezinformacji i manipulacji informacją poprzez wspieranie wysiłków na rzecz budowy odporności społecznej”; w słowie wstępnym Minister Spraw Zagranicznych pisze, że odporność społeczna „obejmuje walkę z rosyjską propagandą i dezinformacją oraz uczciwe informowanie obywateli”, bo „społeczeństwo musi być przygotowane na trudniejsze czasy i mniej podatne na manipulację”. Osiemnaście stron dalej ta sama Strategia opisuje współpracę rozwojową — wyłącznie jako instrument zewnętrzny, powiązany z polskimi interesami gospodarczymi (s. 26). Słowo „edukacja” nie występuje w Strategii w kontekście krajowym ani razu, a edukacja globalna — jedyny komponent współpracy rozwojowej skierowany do obywateli Polski — nie pojawia się w niej wcale [11].

NAKAZ Z 2020 ROKU

Strategia Bezpieczeństwa Narodowego nakazuje zwiększanie świadomości o manipulacji informacją „poprzez edukację w zakresie bezpieczeństwa informacyjnego”. Do zapisu nie powstał dokument wykonawczy.

SBN RP, Filar I, pkt 5.4, s. 21 [10]

OBOWIĄZEK BEZ NARZĘDZIA

Przeciwdziałanie dezinformacji obniżającej społeczną odporność jest ustawowym zadaniem starosty, wojewody, ministrów działowych i ministra spraw wewnętrznych. Ustawa nie definiuje dezinformacji.

Ustawa o ochronie ludności i obronie cywilnej, art. 11, 13, 14 i 15 [12]

Pozostałe warstwy planowania powtarzają ten sam wzorzec:

Dokument	Co nakazuje	Czego nie przypisuje
Program „Edukacja z wojskiem” (MEN–MON)	„nauka bezpiecznego poruszania się w internecie oraz krytycznej analizy dostępnych tam informacji”; blisko pół miliona uczniów w czterech edycjach [13]	pojęcia dezinformacji nie ma w akcie ustanawiającym, tylko w komunikatach prasowych; trzy godziny lekcyjne; wyłącznie uczniowie
NATO — art. 3 Traktatu (1949), wymogi odporności, podejście whole-of-society	odporność społeczeństw jako zobowiązanie sojusznicze [14]	ram wykonawczych — pozostawiono je państwom członkowskim
Kompas Strategiczny UE i unijny zestaw narzędzi przeciw FIMI	umiejętność korzystania z mediów i wsparcie społeczeństwa obywatelskiego jako filar odporności [15]	powiązania z krajowymi politykami edukacyjnymi i rozwojowymi

Pełne zestawienie sześciu reżimów, z dosłownymi cytatami i wskazaniem miejsca w każdym dokumencie, zawiera aneks A.

Wzorzec jest ten sam we wszystkich: nakaz istnieje, wykonawcy nie ma.

W polskim porządku prawnym istnieje tymczasem dokładnie jeden instrument zaprojektowany do budowania u obywateli — wszystkich, nie tylko uczniów — rozumienia współzależności globalnych i krytycznej oceny informacji o świecie. Jest zdefiniowany ustawowo: „Przez współpracę rozwojową rozumie się także działania edukacyjne na rzecz podniesienia świadomości i zrozumienia problemów globalnych oraz współzależności między państwami, zwane dalej «edukacją globalną»” (art. 2 ust. 2 ustawy o współpracy rozwojowej) [18].

Ten związek nie jest konstrukcją niniejszego briefu. Na Europejskim Kongresie Edukacji Globalnej w Dublinie w listopadzie 2022 r. przedstawicielka rządu RP, składając stanowisko Polski, określiła edukację globalną jako „narzędzie umożliwiające działanie”, szczególnie istotne „w świetle trwającej wojny przeciwko Ukrainie oraz z powodu rozpowszechnienia dezinformacji” [16]. Diagnoza briefu jest więc diagnozą, którą państwo polskie sformułowało samo. Problemem jest wyłącznie jej niewykonanie.

SEKCJA 2

» Czym jest edukacja globalna i na czym stoi

Edukacja globalna ma w Polsce przyjętą, urzędową definicję — wypracowaną w 2011 r. w trójstronnym porozumieniu Ministerstwa Spraw Zagranicznych, ministerstwa właściwego do spraw oświaty i federacji organizacji Grupa Zagranica.

Definicja określa ją jako część kształcenia obywatelskiego i wychowania, która rozszerza ich zakres przez uświadamianie istnienia zjawisk i współzależności globalnych; wśród wyzwań globalnych na pierwszym miejscu wymienia zapewnienie pokoju i bezpieczeństwa na świecie, a wśród celów — kształtowanie krytycznego myślenia i przełamywanie stereotypów [17].

Bezpieczeństwo i myślenie krytyczne nie zostały „dopisane” do edukacji globalnej na potrzeby obecnej debaty; są w jej polskiej definicji od piętnastu lat.

Umocowanie prawne obszaru jest jednoznaczne i zarazem asymetryczne:

- **Ustawa z 16 września 2011 r. o współpracy rozwojowej** definiuje edukację globalną (art. 2 ust. 2) i czyni ją elementem współpracy rozwojowej — tzw. trzecim filarem Polskiej pomocy. Minister właściwy do spraw zagranicznych „podejmuje lub wspiera działania z zakresu edukacji globalnej” (art. 13 ust. 1 pkt 8). **Co istotne dla trwających konsultacji: art. 5 ust. 2 nakazuje, by Wieloletni program współpracy rozwojowej określał cele oraz priorytety geograficzne i tematyczne edukacji globalnej — na równi z pomocą rozwojową i humanitarną.** Zawężenie tego obszaru w programie nie jest więc wyłącznie decyzją programową; dotyka ustawowej treści dokumentu [18].

OD 2011 ROKU

W polskiej definicji edukacji globalnej pierwszym obszarem tematycznym jest **zapewnienie pokoju i bezpieczeństwa** na świecie, a jednym z celów — myślenie krytyczne.

Porozumienie MSZ – resort edukacji – Grupa Zagranica, 26.05.2011 [17]

- **Edukacja globalna nie jest w prawie oświatowym ani zdefiniowana, ani wskazana jako zadanie systemu oświaty.** Najbliższym zakotwiczeniem treści globalnych jest obowiązek „upowszechniania wśród dzieci i młodzieży wiedzy o zasadach zrównoważonego rozwoju oraz kształtowania postaw sprzyjających jego wdrażaniu w skali lokalnej, krajowej i globalnej” (art. 1 pkt 15 Prawa oświatowego) — zakres węższy niż definicja ustawowa, bo dotyczy zrównoważonego rozwoju, nie zrozumienia współzależności między państwami [19].

Z tej asymetrii wynika prosty wniosek kompetencyjny: odpowiedzialność za edukację globalną jako politykę publiczną spoczywa na organie, który ją definiuje, finansuje i reprezentuje na zewnątrz — czyli na MSZ. Polska należy do GENE (Global Education Network Europe), sieci ministerstw i agencji „z krajową odpowiedzialnością za politykę, finansowanie i wsparcie edukacji globalnej”, nieprzerwanie od 2005 r. [20]. Polska jest też sygnatariuszem Europejskiej Deklaracji o Edukacji Globalnej do 2050 r. (Dublin, 2022), która zobowiązuje państwa do utrzymywania krajowych strategii oraz „adekwatnego, dostępnego i przewidywalnego” finansowania — i która wśród zagrożeń dla demokracji wymienia wprost „polaryzację, dezinformację oraz manipulację mediami społecznościowymi i za ich pośrednictwem” [21].

PRAWO OŚWIATOWE

Pojęcie „edukacja globalna” **nie występuje** ani w Prawie oświatowym, ani w podstawie programowej. Najbliższy przepis mówi o zrównoważonym rozwoju.

Prawo oświatowe, art. 1 pkt 12 [19]

SEKCJA 3

► Stan edukacji globalnej w Polsce

3.1. Finansowanie: zapaść, częściowe odbicie, strukturalna niestabilność

Poniższy szereg zestawia środki MSZ na zadania z zakresu edukacji globalnej przypisane do kolejnych lat budżetowych (wszystkie moduły umów; konkurs główny wraz z zadaniem regrantowym).

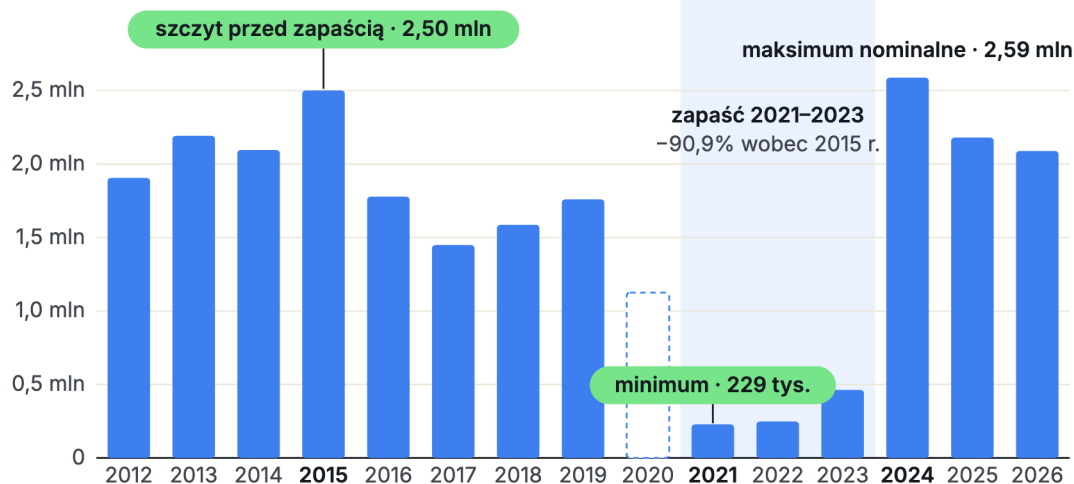
Dane za lata 2012–2016 pochodzą z ewaluacji zamówionej przez MSZ i obejmują konkurs główny; dane za lata 2017–2026 — z ogłoszeń i wyników konkursów MSZ [22].

ZAPAŚĆ

–**90,9%** między 2015 a 2021 r. Środki trzech lat 2021–2023 to razem **37,6%** środków jednego roku 2015.

Aneks B, tabela B.1 [22]

WYKRES 1 · FINANSOWANIE

Środki MSZ na edukację globalną, 2012–2026

Źródło: ewaluacja ECORYS dla MSZ (2012–2016); ogłoszenia i wyniki konkursów „Edukacja globalna” MSZ (2017–2026); Plan współpracy rozwojowej na 2026 r. Kwota za 2020 r. (słupki konturowe) jest kwotą zakontraktowaną; wykonanie niepotwierdzone. Wartości zgodne z tabelą B.2 aneksu B.

Po pierwsze, skala zapaści. Między szczytem przed zapaścią (2015) a dnem (2021) nakłady spadły o 90,9%. Łączne środki trzech lat 2021–2023 (940 378 zł) stanowiły 37,6% środków jednego roku 2015. Odbicie z lat 2024–2026 przywraca nominalnie ok. 83% poziomu z 2015 r. — realnie, po uwzględnieniu inflacji, około połowę; maksimum nominalne całego szeregu przypada na 2024 r.

Po drugie, niewykorzystywanie środków, które były. W 2022 r. konkurs „Edukacja globalna” zamknięto bez wyłonienia jakiegokolwiek oferty [23]. W 2023 r. z ogłoszonego budżetu 1 800 000 zł przyznano 463 200 zł — 25,7%; ponad 1,3 mln zł przeznaczonych na edukację globalną nie trafiło do realizatorów [24].

Problemem nie była więc wyłącznie wysokość alokacji, lecz zdolność systemu do jej wydatkowania — co wskazuje na przyczyny leżące głębiej niż budżet: brak strategii, standardów i przewidywalności, które pozwoliłyby organizacjom przygotowywać wartościowe oferty, a komisjom je wybierać.

Po trzecie, proporcje. W Planie współpracy rozwojowej na 2026 r. edukacja globalna to 2 183 345 zł — 0,031% polskiej oficjalnej pomocy rozwojowej (7,14 mld zł) i 0,52% środków w dyspozycji MSZ. Dla porównania, w tym samym planie na działalność radiową i telewizyjną MSZ przeznacza 54 mln zł — blisko 25-krotność nakładów na cały trzeci filar Polskiej pomocy [25].

Do tego dochodzi niestabilność strukturalna. Konkurs z 2024 r. dopuszczał moduły trzyletnie; konkurs z 2026 r. finansuje wyłącznie projekty jednoroczne [26]. Blisko połowa środków 2026 r. przepływa przez jedną umowę z operatorem regrantingu, z którego do organizacji lokalnych — po kosztach obsługi — dociera ok. 68–70% kwoty, w grantach o średniej wysokości ok. 18,5 tys. zł [27].

Osobnym problemem jest przejrzystość samych danych. Kwoty, które Polska raportuje o sobie do sieci GENE, nie układają się w szereg zgodny z dokumentami krajowymi — i nie jest to kwestia kursu walutowego.

Za 2023 r. zaraportowano kwotę niższą niż za 2021 r., choć wydatki MSZ wzrosły w tym czasie dwukrotnie; za 2022 r. — rok, w którym konkurs zamknięto bez wyłonienia jednej oferty, a MSZ deklaruje wydatek 248 518 zł — zaraportowano ok. 382 tys. euro. Równolegle profil Polski wykazuje pozycję „z innych źródeł rządowych” rzędu 1,2–2,3 mln euro rocznie, której struktura nie jest publicznie udokumentowana [28].

Nie twierdzimy, że którakolwiek z tych liczb jest nieprawdziwa — wskazujemy, że nie istnieje jedno, jawne ujęcie wydatków państwa na edukację globalną: ani na potrzeby krajowe, ani sprawozdawczości międzynarodowej.

Bez niego nie da się rzetelnie ocenić ani skali zaangażowania państwa, ani skutków decyzji budżetowych — co czyni z uporządkowania tych danych warunek wstępny każdej z pozostałych rekomendacji (por. rekomendacja 6).

PROPORCJA

0,031% polskiej oficjalnej pomocy rozwojowej. Na działalność radiową i telewizyjną MSZ przeznacza w tym samym planie blisko 25-krotność tej kwoty.

Plan współpracy rozwojowej na 2026 r., zał. I [25]

RAPORTOWANIE

Za 2022 r. — rok zamknięcia konkursu bez wyłonienia ofert — Polska zaraportowała do sieci GENE ok. **382 tys. euro**, przy własnej deklaracji 248 518 zł.

Profil Polski, GENE Knowledge Platform [28]

3.2. Edukacja formalna: postęp, który nie zastępuje polityki

Reforma programowa przynosi realny postęp: nowy przedmiot Edukacja Obywatelska (w liceach i technikach od września 2025 r., w klasach VI–VII szkół podstawowych od września 2026 r.) czyni „poszukiwanie, weryfikowanie i krytyczne analizowanie informacji” pierwszą z umiejętności obywatelskich i wprost wiąże dezinformację z kontekstem konfliktów międzynarodowych [29]. To zmiana, którą należy odnotować z uznaniem — i która potwierdza, że państwo uznaje wagę problemu. Nie zastępuje ona jednak edukacji globalnej jako polityki publicznej, z trzech powodów:

- 1** Zasięg pokoleniowy. Podstawa programowa obejmuje uczniów. Roczniaki, które opuściły już szkołę ponadpodstawową, nie zetkną się z nowym przedmiotem nigdy; pełne pokrycie kohort szkolnych nastąpi dopiero na przełomie dekady. Dorośli i seniorzy — grupy o najniższych kompetencjach informacyjnych i najwyższej frekwencji wyborczej — pozostają poza zasięgiem tego instrumentu z definicji.
- 2** Zakres treściowy. Pojęcie edukacji globalnej nie występuje w podstawie programowej; treści globalne są rozproszone i fragmentaryczne. Ewaluacja zamówiona przez MSZ odnotowała, że po reformie z lat 2017–2018 obecność tematyki globalnej w podstawie programowej zmalała względem stanu wcześniejszego [30].
- 3** Kadry. Edukacja globalna nie występuje w standardach kształcenia nauczycieli ani w kryteriach awansu zawodowego; systematyczne doskonalenie w tym zakresie wygasało wraz z kolejnymi projektami grantowymi, zamiast być trwałym elementem systemu [31].

Warto odnotować, że współpraca międzyresortowa w pokrewnym obszarze okazała się możliwa: MEN wraz z Ministerstwem Klimatu i Środowiska prowadzą od 2022 r. wspólny zespół ds. edukacji ekologicznej i klimatycznej, którego efektem jest kilkadziesiąt scenariuszy lekcji i ponad 150 materiałów na Zintegrowanej Platformie Edukacyjnej [32]. Mechanizm koordynacji istnieje i działa — nie zastosowano go dotąd do edukacji globalnej.

ZASIĘG POKOLENIOWY

Pełne pokrycie roczników szkolnych nowym przedmiotem nastąpi **na przełomie dekady**. Dorosłych podstawa programowa nie obejmuje z definicji.

[29]

3.3. Sektor: kompetentny, ale skoncentrowany i niestabilny

Edukację globalną realizują w Polsce przede wszystkim organizacje społeczne — od ogólnopolskich (m.in. Centrum Edukacji Obywatelskiej, Polska Akcja Humanitarna, organizacje zrzeszone w Grupie Zagranica) po lokalne stowarzyszenia docierające do szkół poza dużymi ośrodkami dzięki regrantingowi.

Sektor wykazał trwałość mimo zapaści finansowej: znaczna część organizacji prowadziła działania także bez środków Polskiej pomocy [33]. Koordynowany społecznie Tydzień Edukacji Globalnej angażował w szczytowych edycjach kilkaset do ponad tysiąca placówek rocznie — bez dedykowanej linii budżetowej [34].

Zarazem koncentracja jest wysoka: w konkursie 2026 r. całość środków bezpośrednich (905 848 zł) trafiła do czterech projektów trzech organizacji [35].

Przy braku finansowania instytucjonalnego i przewadze umów jednorocznych każda przerwa w konkursach — jak w latach 2021–2023 — oznacza dla wyspecjalizowanych zespołów utratę ciągłości, którą odbudowuje się latami.

3.4. Pomiar: obszar bez wskaźników

Cele edukacji globalnej w kolejnych programach wieloletnich formułowano bez mierników. Ewaluatorzy MSZ stwierdzili wprost, że precyzyjna ocena stopnia osiągnięcia celów nie jest możliwa, i zarekomendowali zbudowanie systemu wskaźników [36].

Żadne polskie badanie efektów edukacji globalnej nie zawiera pomiaru pre/post na próbie uczestników.

Państwo nie wie zatem nie tylko, ile dokładnie wydaje, ale i co za te środki uzyskuje. W obszarze deklarowanym jako element odporności państwa jest to luka o znaczeniu ponadsektorowym.

KONCENTRACJA

905 848 zł — całość środków bezpośrednich konkursu 2026 r. trafiła do czterech projektów trzech organizacji.

Wyniki konkursu EG 2026 [35]

POMIAR

Żadne polskie badanie efektów edukacji globalnej **nie zawiera pomiaru** przed i po interwencji.

ECORYS dla MSZ, 2020, s. 14 [36]

SEKCJA 4

► Dlaczego to nie działa: cztery niewykonane zobowiązania

Stan opisany w sekcji 3 nie wynika z braku diagnoz. Wynika z niewykonywania decyzji, które państwo formalnie podjęło.

Zobowiązanie 1 — Maastricht, 2002. Deklaracja Europejskiego Kongresu Edukacji Globalnej, z Polską wśród uczestników procesu, wezwała do opracowania krajowych planów działania i zwiększania finansowania edukacji globalnej [37].

Zobowiązanie 2 — przegląd partnerski GENE, 2010. Przeprowadzony na wniosek polskiego rządu międzynarodowy przegląd zalecił: powołanie krajowego komitetu ds. edukacji globalnej „pod auspicjami MSZ jako głównego organu finansującego”, opracowanie krajowej strategii oraz stabilne, stopniowo rosnące finansowanie [38].

Szesnaście lat później jest to najstarszy nieodnowiony przegląd w sieci GENE, a żadna z trzech rekomendacji nie została wykonana.

Zobowiązanie 3 — uchwała Rady Ministrów, 2021. „Solidarność dla rozwoju” w wersji przyjętej uchwałą RM nr 11/2021 zapowiadała opracowanie dokumentu strategiczno-operacyjnego dla edukacji globalnej. Dokument nie powstał [39].

Zobowiązanie 4 — Deklaracja Dublińska, 2022. Polska zobowiązała się do wzmacniania krajowych strategii i zapewnienia adekwatnego, przewidywalnego finansowania [21]. W roku podpisania deklaracji konkurs „Edukacja globalna” zamknięto bez wyłonienia ofert.

Mechanizm niewykonania jest odtwarzalny. Porozumienie trójstronne z 2011 r. formalnie obowiązuje, a dialog jego stron — jak raportuje strona polska do GENE — odbywa się regularnie [40]; nie wytworzył jednak żadnego z produktów, do których zobowiązano się w dokumentach wyższego rzędu: strategii, wskaźników, stabilnego finansowania.

W oświacie edukacja globalna nigdy nie znalazła się wśród kierunków polityki oświatowej państwa, przez co nie wchodzi do planów nadzoru pedagogicznego i pozostaje osobistą inicjatywą nauczycieli — co ewaluacje MSZ odnotowują jako barierę systemową konsekwentnie od 2013 r. [41]. Dwie ewaluacje, z 2013 i 2020 r., sformułowały w odstępie siedmiu lat tę samą rekomendację silniejszego zakotwiczenia edukacji globalnej w systemie oświaty — bez rezultatu [42].

Wniosek z tej sekwencji nie jest pesymistyczny: skoro przeszkodą nie był nigdy brak instrumentów, lecz brak decyzji, to do zmiany stanu rzeczy wystarczy decyzja.

SZESNAŚCIE LAT

Przegląd partnerski GENE dla Polski (2010) zalecił krajowy komitet, strategię i stabilne finansowanie. **Żadna z trzech rekomendacji** nie została wykonana.

GENE, *Global Education in Poland* [38]

SEKCJA 5

► Co wiemy o skuteczności

5.1. Dowody międzynarodowe

Skuteczność interwencji edukacyjnych w budowaniu odporności na dezinformację jest przedmiotem dojrzałego programu badawczego:

- **Meta-analiza 49 eksperymentów (łącznie N = 81 155)** wykazała istotny statystycznie, umiarkowanie silny łączny efekt interwencji z zakresu edukacji medialnej ($d = 0,60$), najsilniejszy w zakresie rozróżniania informacji prawdziwych i fałszywych [43].
- **Inokulacja psychologiczna (prebunking):** udział w grze symulującej techniki manipulacji obniżał oceny wiarygodności treści dezinformacyjnych o ok. 21% ($d = 0,52$), nie obniżając zaufania do informacji prawdziwych — metoda uczy rozpoznawania manipulacji, nie cynizmu [44]. Efekt potwierdzono w badaniu z randomizacją ($d = 0,60$) [45] oraz — co istotne dla przenośności — na polskiej wersji językowej narzędzia ($n = 1332$) [46]. Trwałość efektu wymaga wzmocnień: bez nich zanika po ok. 2 miesiącach, z okresowymi przypomnieniami utrzymuje się co najmniej 3 miesiące [47].
- **Kampania prebunkingowa w Polsce (2022)**, prowadzona po pełnoskalowej inwazji Rosji na Ukrainę wokół narracji antyuchodźczych, dotarła w dwa tygodnie do blisko jednej czwartej populacji kraju (łącznie ponad 38 mln wyświetleń w trzech państwach), poprawiając rozpoznawanie technik manipulacji — w pomiarach kampanijnych do 8 punktów procentowych, a w opublikowanym badaniu eksperymentalnym o ok. 5% [48].
- **Program „Learn to Discern” (Ukraina)**, finansowany ze środków pomocy rozwojowej, wykazał efekty utrzymujące się 18 miesięcy po szkoleniu: uczestnicy o 25% częściej weryfikowali informacje w wielu źródłach i o 13% lepiej identyfikowali treści fałszywe; w wariancie szkolnym uczniowie wykrywali fałszywe informacje o 18% skuteczniej niż grupa porównawcza [49].

SIŁA DOWODU

$d = 0,60$ — łączny efekt interwencji edukacji medialnej w meta-analizie 49 eksperymentów ($N = 81\,155$).

Huang, Jia, Yu,
„Communication Research”
2024 [43]

Uczciwość nakazuje odnotować i granice: eksperyment polowy w Indiach (N = 1224) wykazał, że godzinne, jednorazowe szkolenie nie poprawiło rozpoznawania dezinformacji, a u części uczestników pogorszyło ocenę treści sprzyjających ich własnym poglądom [50].

Wniosek nie podważa edukacji jako takiej — podważa aktywność. Skuteczne są interwencje systematyczne, osadzone w instytucjach i powtarzane; dokładnie tego wymaga (i dokładnie tego nie ma) polska edukacja globalna.

GRANICA DOWODU

Jednorazowe, godzinne szkolenie nie poprawiło rozpoznawania dezinformacji, a u części uczestników **pogorszyło** ocenę treści zgodnych z ich poglądami.

Badrinathan, „APSR” 2021, N = 1224 [50]

5.2. Dowody krajowe: ewaluacje zamówione przez MSZ

Polska dysponuje własnym materiałem dowodowym, którego dostarczyły ewaluacje zamówione przez MSZ:

- W ewaluacji działań edukacji globalnej za lata 2012–2020: **97%** badanych odbiorców deklarowało wzrost świadomości i wiedzy, **89%** — nabycie umiejętności przekazywania jej dalej, a **68%** kontynuowało aktywność po zakończeniu projektu; wpływu nie dostrzegł 1% badanych. Wśród efektów wskazywano wprost „rozwijanie zdolności krytycznego myślenia, unikanie stereotypów oraz większe zrozumienie globalnych zależności” [51].
- W ewaluacji komunikacji Polskiej pomocy (2019, z sondażem na reprezentatywnej próbie): przeciwnicy zaangażowania rozwojowego Polski okazali się jedyną grupą, w której dominuje radykalnie zawyżone wyobrażenie o skali wydatków państwa na pomoc — deficyt wiedzy okazał się głównym korelatem sprzeciwu [52]. Ta sama ewaluacja rekomendowała szersze włączanie edukacji globalnej, cytując uczestnika badania: kampania informacyjna „nie przyniesie skutku, jeżeli ludzie nie będą rozumieli [...] musi być wykonana praca na podstawach wrażliwości, czyli to, czym zajmuje się edukacja globalna” [53].
- Skala wyzwania po stronie świadomości jest zmierzona: w badaniu z 2022 r. **94%** Polaków nie słyszało o Celach Zrównoważonego Rozwoju, a **87%** nie zetknęło się z żadną informacją o polskiej pomocy rozwojowej [54] — mimo że tłumaczenie tych zagadnień jest zapisanym w programie zadaniem edukacji globalnej.

EWALUACJA MSZ

97% odbiorców działań edukacji globalnej zgłosiło wzrost wiedzy, **68%** kontynuowało aktywność po projekcie, 1% nie dostrzegł wpływu.

ECORYS dla MSZ, 2020, s. 22–23 [51]

ŚWIADOMOŚĆ

94% Polaków nie słyszało o Celach Zrównoważonego Rozwoju; **87%** nie zetknęło się z informacją o polskiej pomocy rozwojowej.

Badanie opinii publicznej, 2022 [54]

Ograniczenia tych danych podajemy otwarcie: pomiary opierają się na deklaracjach uczestników (ankiety CAWI na niewielkich próbach), a żadna polska ewaluacja nie zastosowała schematu pre/post. Nie jest to jednak argument przeciw edukacji globalnej, lecz przeciw prowadzeniu jej bez systemu pomiaru — czyli za rekomendacją 6.

Koszty zaniechania mają wreszcie wymiar policzalny: same możliwe do uniknięcia hospitalizacje covidowe osób niezaszczepionych — w znacznej mierze pod wpływem fałszywych informacji — oszacowano w USA na 13,8 mld USD w ciągu pół roku [55]. Prewencja poznawcza jest tańsza od każdej znanej formy reagowania na skutki.

SEKCJA 6

► Jak robią to inni

Państwa nordyckie i bałtyckie formalnie traktują kompetencje poznawcze obywateli jako element bezpieczeństwa. Finlandia w rządowej strategii bezpieczeństwa społeczeństwa wymienia odporność psychiczno-poznawczą wśród kluczowych funkcji społeczeństwa, a edukację medialną koordynuje wyspecjalizowana agencja państwowa; Szwecja powołała w 2022 r.

Agencję Obrony Psychologicznej — z mandatem ograniczonym do zagrożeń zagranicznych, co chroni krajową debatę przed zarzutem cenzury; Łotwa w koncepcji bezpieczeństwa przestrzeni informacyjnej czyni „społeczeństwo zdolne rozpoznawać manipulację” jednym z trzech równorzędnych filarów, a moduł odporności informacyjnej włączyła do obowiązkowego przedmiotu obronnego [56]. Kierunek jest wspólny: odporność poznawcza jako zadanie państwa, edukacja jako jego narzędzie.

Portugalia pokazuje, jak wygląda działający mechanizm. To przypadek najbliższy polskiemu potrzebom, bo dotyczy nie wysokości nakładów, lecz konstrukcji instytucjonalnej — i bo obejmuje już piętnaście lat, trzy kolejne strategie i kilka zmian rządu.

Pierwszą krajową strategię edukacji rozwojowej (Estratégia Nacional de Educação para o Desenvolvimento) przyjęto tam w 2009 r. wspólnym zarządzeniem sekretarzy stanu odpowiedzialnych za współpracę rozwojową i za edukację.

Kolejne edycje przyjmowała już uchwała Rady Ministrów: ENED 2018–2022 oraz obowiązująca ENED 2025–2030 [57]. Ranga aktu rosła wraz z dojrzewaniem polityki — co warto odnotować, bo pokazuje, że punkt wyjścia nie musi być wysoki.

MANDAT

Szwedzka Agencja Obrony Psychologicznej ma mandat **ograniczony wyłącznie do zagrożeń zagranicznych** — to zabezpieczenie krajowej debaty przed zarzutem cenzury.

[56]

Najistotniejsza jest jednak konstrukcja samej uchwały. Portugalski rząd rozstrzyga w jednym akcie dwie sprawy, które w Polsce pozostają nierozstrzygnięte: **zatwierdza strategię jako integralny załącznik do uchwały oraz imiennie wskazuje skład i przewodniczącego komisji monitorującej**. Komisji przewodniczy Camões — agencja współpracy rozwojowej podległa ministrowi spraw zagranicznych; jej członkami są instytucja odpowiedzialna za jakość edukacji ze strony resortu oświaty oraz federacja organizacji rozwojowych [57].

Odpowiedzialność zostaje więc przy resorcie, który obszar finansuje; resort edukacji jest formalnym współgospodarzem, a organizacje społeczne mają miejsce przy stole z mocy uchwały, nie z uprzejmości. Do tego dochodzi osobny protokół wykonawczy do planu działania, podpisywany przez kilkanaście instytucji — mechanizm, który wiąże administrację niezależnie od zmian personalnych [58].

Równolegle uporządkowano edukację formalną: krajowy dokument odniesienia dla edukacji rozwojowej (2016) i profil absolwenta (2017) doprowadziły do ustanowienia obowiązkowego obszaru „Cidadania e Desenvolvimento” na wszystkich etapach kształcenia [59].

Każda edycja strategii kończy się obowiązkową ewaluacją zewnętrzną, a jej wnioski przechodzą do następnej: ewaluacja poprzedniej edycji zaleciła wyjście poza szkołę do środowiska cyfrowego oraz reagowanie na dezinformację, polaryzację i mowę nienawiści — i obowiązująca strategia opisuje dziś edukację rozwojową jako „potrójną walkę”: z nierównościami i niesprawiedliwościami społecznymi, z wielorakimi formami dyskryminacji oraz z przemocą i mową nienawiści, wiążąc ją z pogłębianiem myślenia krytycznego i uczestnictwem obywatelskim [60].

Wniosek dla Polski nie brzmi „potrzebujemy uchwały Rady Ministrów”. Brzmi odwrotnie: Portugalia musiała stworzyć podstawę, którą Polska już ma — u nas edukacja globalna jest elementem współpracy rozwojowej z mocy ustawy.

Portugalski przypadek pokazuje natomiast, co taki mechanizm powinien zawierać: przypisanego gospodarza, formalny udział resortu edukacji i organizacji społecznych, plan działania z podmiotami odpowiedzialnymi, obowiązkową ewaluację i publiczne sprawozdanie.

Pozostałe państwa potwierdzają ten wzorzec. Irlandia zapewnia edukacji globalnej stabilne, wieloletnie finansowanie w ramach strategii rządowej [61]. Czechy — kraj o niemal czterokrotnie mniejszej ludności — realizują strategię na lata 2018–2030 z nakładami zbliżonymi do całości polskich [62].

JEDNA UCHWAŁA

Portugalski rząd w jednym akcie zatwierdza strategię jako załącznik i **imiennie wskazuje skład** oraz przewodniczącego komisji monitorującej.

RCM n.º 167/2025 [57]

Słowacja utrzymuje strategię do 2030 r., a jej wcześniejsze doświadczenie — zapaść finansowania po wygaśnięciu poprzedniej strategii — jest empirycznym dowodem, że strategia nie jest dokumentem ozdobnym, lecz warunkiem ciągłości [63]. Wszystkie państwa uwzględnione w porównaniu utrzymują nazwane ciało koordynujące, a przegląd partnerski GENE w każdym z opisanych przypadków poprzedzał zmianę strukturalną. Polska — z przeglądem z 2010 r. i bez strategii — jest w tym zestawieniu wyjątkiem, nie regułą.

Unia Europejska formułuje ten sam wniosek na poziomie wspólnotowym.

Komunikat o Europejskiej Tarczy Demokracji (listopad 2025) wzywa do skalowania edukacji medialnej tak, by docierała do osób w każdym wieku i o każdym statusie społeczno-ekonomicznym, w szczególności poza systemami kształcenia i szkolenia; zapowiadany program odporności medialnej ma objąć młodzież, dorosłych i seniorów, na obszarach wiejskich i miejskich [64].

Komisja specjalna Parlamentu Europejskiego ds. Tarczy Demokracji wskazała w przyjętym w czerwcu 2026 r. sprawozdaniu edukację medialną i społeczeństwo obywatelskie jako najskuteczniejszą obronę przed ingerencją informacyjną [65].

CO MÓWI UNIA EUROPEJSKA

„Polaryzacja, dezinformacja oraz manipulacja mediami społecznościowymi i za ich pośrednictwem” — wśród zagrożeń dla demokracji.

Europejska Deklaracja o Edukacji Globalnej do 2050 r., Dublin, 4.11.2022, s. 5–7 [21]

Edukacja medialna ma docierać do „osób w każdym wieku i o każdym statusie społeczno-ekonomicznym, w szczególności poza systemami kształcenia i szkolenia”.

Komunikat *European Democracy Shield*, JOIN(2025) 791 final, 12.11.2025 [64]

Zapowiadany program odporności medialnej ma objąć „młodzież, dorosłych i seniorów, na obszarach wiejskich i miejskich”.

Tamże [64]; por. sprawozdanie komisji specjalnej PE ds. Europejskiej Tarczy Demokracji, 23.06.2026 [65]

Polska luka — dorośli, seniorzy, kontekst globalny — jest dokładnie tą, którą UE każe wypełniać.

SEKCJA 7

► Okna decyzyjne 2026–2027

Rekomendacje briefu trafiają w okres, w którym decyzje i tak muszą zostać podjęte:

- Aktualizacja Wieloletniego programu współpracy rozwojowej 2021–2030 — po lipcowych konsultacjach społecznych projekt przechodzi ścieżkę rządową; to naturalne miejsce zakotwiczenia strategii i zasad finansowania edukacji globalnej.
- Raport z wdrażania Rekomendacji UNESCO z 2023 r. o edukacji na rzecz pokoju, praw człowieka i zrównoważonego rozwoju — pierwsze sprawozdanie Polski, koordynowane przez resort edukacji, jest wymagane do 15 listopada 2026 r. [66].
- Monitoring Deklaracji Dublińskiej — cykliczne raportowanie krajowe i przegląd wdrażania od 2027 r., powiązany także z przeglądami OECD DAC [67].
- Europejska Tarcza Demokracji — uruchomione w lutym 2026 r. Europejskie Centrum Odporności Demokratycznej i zapowiadany pakiet edukacyjny KE tworzą ramy, do których państwa członkowskie będą raportować swoje działania na rzecz odporności społecznej [64] [65].
- Negocjacje wieloletnich ram finansowych UE 2028–2034 — w tym przyszłość unijnego finansowania edukacji rozwojowej (dotychczasowy program DEAR) — rozstrzygają się do końca 2026 r. [68].
- Tydzień Edukacji Globalnej (16–22 listopada 2026 r.) — doroczny, europejski moment widoczności obszaru, koordynowany w Polsce społecznie.

Wspólnym mianownikiem tych procesów jest sprawozdawczość: w ciągu najbliższych kilkunastu miesięcy Polska będzie kilkakrotnie raportować, jak buduje odporność społeczną i jak wykonuje zobowiązania edukacyjne. Wykonanie rekomendacji niniejszego briefu pozwoliłoby raportować działania — a nie ich brak.

TERMIN

15 listopada 2026 r. — pierwszy raport Polski z wdrożenia Rekomendacji UNESCO z 2023 r. Koordynuje resort edukacji.

[66]

SEKCJA 8

➤ Rekomendacje z drogą wdrożenia

Wszystkie rekomendacje mieszczą się w obowiązującym stanie prawnym; żadna nie wymaga nowelizacji ustawy.

1

Krajowa strategia edukacji globalnej — jako moduł operacyjny programu współpracy rozwojowej

Dokument strategiczno-operacyjny określający cele, wskaźniki, podział zadań i ramy finansowania edukacji globalnej. **Droga wdrożenia:** art. 5 ust. 2 ustawy o współpracy rozwojowej już dziś wymaga, by Program określał cele oraz priorytety edukacji globalnej; moduł operacyjny może zostać ujęty w Programie albo w corocznym Planie współpracy rozwojowej (art. 7) — bez odrębnej uchwały Rady Ministrów i bez zmiany ustawy [69]. Wzorem zawartości może być portugalska ENED (por. sekcja 6): strategia jako załącznik, imiennie wskazany gospodarz i skład ciała monitorującego, plan działania z podmiotami odpowiedzialnymi, obowiązkowa ewaluacja. Wykonuje jednocześnie zobowiązania z lat 2010, 2021 i 2022.

Realność wdrożenia: decyzja kierownictwa MSZ

2

Jednoznaczne przypisanie koordynacji — z wykorzystaniem istniejących ciał

Utrzymanie koordynacji edukacji globalnej przy Ministrze Spraw Zagranicznych jako organie ustawowo właściwym i finansującym, z doprecyzowanym (nie scedowanym) podziałem zadań z resortem edukacji. **Droga wdrożenia:** nie trzeba tworzyć nowego ciała. Rada Programowa Współpracy Rozwojowej istnieje z mocy ustawy (art. 15–19): liczy 25 członków, w tym obligatoryjnie przedstawiciela ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania, trzech posłów, senatora oraz czterech przedstawicieli organizacji pozarządowych. Opiniuje projekty Programu i Planu oraz roczne sprawozdania. **Posiedzenie zwołuje przewodniczący lub wniosek co najmniej czterech członków (art. 18) — czyli czterech przedstawicieli organizacji pozarządowych wystarcza, by zwołać posiedzenie samodzielnie** [70]. Wzorami operacyjnymi są zespół MEN–MKiŚ ds. edukacji klimatycznej [32] oraz portugalska komisja monitorująca [57].

Realność wdrożenia: decyzja organizacyjna; żadnej zmiany prawa

PODSTAWA PRAWNA

Art. 5 ustawy o współpracy rozwojowej pozwala ująć strategię jako moduł programu wieloletniego — bez odrębnej uchwały Rady Ministrów.

[69]

3

Przewidywalne, wieloletnie finansowanie

Określanie w rocznych planach współpracy rozwojowej minimalnego poziomu środków na edukację globalną oraz systemowe stosowanie umów wieloletnich. **Droga wdrożenia:** umowy o wsparcie i o powierzenie realizacji zadania publicznego mogą być zawierane **na okres do pięciu lat** (art. 16 ust. 3 ustawy o działalności pożytku publicznego), a mechanizm operatora i realizatorów projektów reguluje art. 16a [71]. Odrębnie art. 12 ustawy o współpracy rozwojowej wprost przewiduje umowy przekraczające rok budżetowy. MSZ stosował moduły trzyletnie w konkursach 2018 i 2024. **Ograniczenie konkursu 2026 do projektów jednorocznych jest zatem decyzją resortu, nie wymogiem prawa.**

Realność wdrożenia: zapis w regulaminie konkursu i planie rocznym

4

Standardy jakości jako warunek wartości obronnej

Rzetelność merytoryczna, rozwijanie myślenia krytycznego i weryfikacji źródeł, przeciwdziałanie stereotypom i dezinformacji dotyczącym krajów Globalnego Południa — jako kryteria oceny i rozliczania projektów. Standardy chronią zarazem przed instrumentalizacją przekazu: edukacja budująca odporność nie może być mylona z komunikacją promocyjną. **Droga wdrożenia:** kryteria konkursowe i wytyczne dla realizatorów; oparcie w istniejącej definicji z 2011 r.

Realność wdrożenia: natychmiastowa

5

Pełne spektrum edukacji — z dorosłymi i seniorami

Objęcie polityką edukacji globalnej, obok szkół, edukacji pozaformalnej i nieformalnej oraz uczenia się przez całe życie, z wykorzystaniem infrastruktury już docierającej do dorosłych (biblioteki, uniwersytety trzeciego wieku, domy kultury, media lokalne); zakotwiczenie tematyki globalnej w kształceniu i doskonaleniu nauczycieli. **Droga wdrożenia:** zadania konkursowe MSZ oraz oferta ORE; docelowo wpisanie do kierunków polityki oświatowej państwa, co włącza obszar w nadzór pedagogiczny jednym komunikatem ministra [72]. Wariantem docelowym — wzorem portugalskim — jest krajowy dokument odniesienia dla edukacji globalnej [59].

Realność wdrożenia: decyzja programowa obu resortów

6

System pomiaru efektów

Zestaw wskaźników dla edukacji globalnej (w tym pomiar pre/post w projektach powyżej ustalonego progu), cykliczna ewaluacja oraz spójne raportowanie wydatków — jedno ujęcie danych dla dokumentów krajowych i sprawozdawczości międzynarodowej (GENE, UNESCO, OECD DAC). **Droga wdrożenia:** wykonanie rekomendacji własnych ewaluacji MSZ z lat 2013 i 2020 [42]; obowiązki sprawozdawcze, które i tak przypadają na lata 2026–2027 (sekcja 7), czynią z tego inwestycję o natychmiastowym zwrocie.

Realność wdrożenia: decyzja departamentu; koszt marginalny względem wartości

Fundacja Edukacji Globalnej deklaruje gotowość przedstawienia szczegółowych propozycji zapisów oraz udziału w pracach nad każdym z powyższych rozwiązań.

ANEKS A

Luka spójności

Zestawienie sześciu reżimów strategicznych i prawnych, które nakazują budowanie odporności społecznej i poznawczej obywateli. Kolumna trzecia jest istotą aneksu: **wymóg istnieje — w jednym przypadku wprost jako nakaz edukacji, w innym jako ustawowy obowiązek organów administracji — a żaden z tych dokumentów nie przypisuje mu wykonawcy, narzędzia ani finansowania**. Wszystkie cytaty są dosłowne, ze wskazaniem miejsca w dokumencie.

Dokument, rok	Co nakazuje	Czego nie przypisuje
Strategia Bezpieczeństwa Narodowego RP zatwierdzona 12 maja 2020 r.; dokument obowiązujący	Filar I, pkt 5.4, s. 21: „Dążyć do zwiększenia świadomości społecznej o zagrożeniach związanych z manipulacją informacją poprzez edukację w zakresie bezpieczeństwa informacyjnego ". Pkt 5.1, s. 21: zdolności do ochrony przestrzeni informacyjnej „rozumianej jako przenikające się warstwy przestrzeni: wirtualnej (...), fizycznej (...) i poznawczej (kognitywnej) ". Pkt 2.1, s. 15: system obrony powszechnej „w pełni wykorzystujący potencjał (...) podmiotów systemu edukacji i szkolnictwa wyższego, społeczności lokalnych, (...) organizacji pozarządowych oraz obywateli"	organu odpowiedzialnego za edukację w zakresie bezpieczeństwa informacyjnego, instrumentu ani finansowania. Pkt 5.4 jest ostatnim punktem Filaru I i nie ma dokumentu wykonawczego
Strategia polskiej polityki zagranicznej 2026–2030 przyjęta przez Radę Ministrów, opublikowana 3 marca 2026 r.	s. 8, priorytet: „przeciwdziałania dezinformacji i manipulacji informacją poprzez wspieranie wysiłków na rzecz budowy odporności społecznej i świadomości instytucjonalnej w tym zakresie". Słowo wstępne Ministra Spraw Zagranicznych: odporność społeczna „obejmuje walkę z rosyjską propagandą i dezinformacją oraz uczciwe informowanie obywateli o skali i charakterze zagrożeń (...) społeczeństwo musi być przygotowane na trudniejsze czasy i mniej podatne na manipulację"	narzędzia krajowego. Słowo „edukacja” nie występuje w Strategii w kontekście krajowym ani razu , a współpraca rozwojowa opisana jest wyłącznie jako instrument zewnętrzny (s. 26) — bez wzmianki o edukacji globalnej, jej jedynym komponentem skierowanym do obywateli Polski

ANEKS A · CIĄG DALSZY

Dokument, rok	Co nakazuje	Czego nie przypisuje
Ustawa z 5 grudnia 2024 r. o ochronie ludności i obronie cywilnej Dz.U. 2024 poz. 1907	art. 4 ust. 1 pkt 2: przygotowanie ludności „przez zwiększanie świadomości zagrożeń i społecznej odporności”, w tym „edukowanie ludności”. Art. 3 pkt 6 definiuje społeczną odporność jako obejmującą „zdobywanie kompetencji”. Art. 11 ust. 1 pkt 18, art. 13 ust. 1 pkt 18, art. 14 pkt 9 i art. 15 ust. 1 pkt 21 nakładają na starostów, wojewodów, ministrów działowych i ministra spraw wewnętrznych obowiązek „przeciwdziałania dezinformacji obniżającej społeczną odporność”	definicji legalnej dezinformacji, narzędzia jej przeciwdziałania ani źródła finansowania. Obowiązek nałożony na cztery szczeble administracji, bez instrumentu
Program „Edukacja z wojskiem” (MEN–MON) komunikaty Ministra Edukacji na podstawie art. 90w ustawy o systemie oświaty	cel szósty: „nauka bezpiecznego poruszania się w internecie oraz krytycznej analizy dostępnych tam informacji”. Komunikat MON z 27 kwietnia 2026 r.: program „kładzie nacisk na praktyczne umiejętności, takie jak (...) budowanie odporności na dezinformację i zagrożenia w cyberprzestrzeni”. Skala: blisko pół miliona uczniów w czterech edycjach, ponad 2800 szkół w piątej	pojęcie dezinformacji nie występuje w akcie ustanawiającym — jest wyłącznie w komunikatach prasowych. Zajęcia trwają łącznie trzy godziny lekcyjne; adresatem są wyłącznie uczniowie; brak międzynarodowego kontekstu narracji

ANEKS A · CIĄG DALSZY

Dokument, rok	Co nakazuje	Czego nie przypisuje
NATO art. 3 Traktatu Waszyngtońskiego (1949); wymogi odporności (2016, wzmocnione 2021); komunikaty szczytów 2023–2024	art. 3: strony Traktatu „przez stałą i skuteczną samopomoc oraz pomoc wzajemną będą utrzymywać i rozwijać swoją indywidualną i zbiorową zdolność do odparcia zbrojnej napaści”; odporność społeczeństw jako zobowiązanie sojusznicze; podejście angażujące całe społeczeństwo (<i>whole-of-society</i>)	ram programowych — pozostawiono je państwom członkowskim; brak wskazania instrumentów edukacyjnych i podmiotów wykonawczych
UE Kompas Strategiczny (2022); zestaw narzędzi przeciw zagranicznej manipulacji informacyjnej	„We will substantially enhance our resilience and ability to counter hybrid threats, cyberattacks and foreign information manipulation and interference”; umiejętność korzystania z mediów oraz wsparcie społeczeństwa obywatelskiego jako filar budowania odporności	powiązania z krajowymi politykami edukacji rozwojowej; realizacja pozostaje po stronie państw członkowskich

Instrument, którego te dokumenty nie wskazują, istnieje — i jest zdefiniowany ustawowo. Art. 2 ust. 2 ustawy z 16 września 2011 r. o współpracy rozwojowej: „Przez współpracę rozwojową rozumie się także działania edukacyjne na rzecz podniesienia świadomości i zrozumienia problemów globalnych oraz współzależności między państwami, zwane dalej «edukacją globalną»”. Art. 5 ust. 2 tej samej ustawy nakazuje, by Wieloletni program współpracy rozwojowej określał **cele oraz priorytety geograficzne i tematyczne edukacji globalnej** — na równi z pomocą rozwojową i humanitarną. Art. 13 ust. 1 pkt 8: minister właściwy do spraw zagranicznych „podejmuje lub wspiera działania z zakresu edukacji globalnej”.

Uwaga metodologiczna: cytaty pochodzą z tekstów źródłowych — PDF Strategii Bezpieczeństwa Narodowego na stronie Biura Bezpieczeństwa Narodowego, PDF Strategii polskiej polityki zagranicznej na gov.pl, tekstów ujednoliconych Kancelarii Sejmu oraz komunikatów Ministra Edukacji i Ministerstwa Obrony Narodowej. Status Strategii Bezpieczeństwa Narodowego potwierdzono na dzień oddania dokumentu: projekt nowej Strategii oczekuje na zatwierdzenie, obowiązuje wersja z 2020 r.

ANEKS B

Finansowanie ze środków MSZ, 2012–2026

Dotacje MSZ przypisane do danego roku budżetowego — wszystkie moduły umów, konkurs główny wraz z zadaniem regrantingowym.

Dane 2012–2016 i 2017–2026 pochodzą z różnych źródeł i nie są w pełni porównywalne.

Rok	Środki (zł)	Zmiana r/r	Pewność	Źródło i uwaga
2012	1 905 946	—	średnia	ECORYS 2020, wykres 2
2013	2 193 034	+15,1%	średnia	ECORYS 2020, wykres 2
2014	2 096 866	–4,4%	średnia	ECORYS 2020, wykres 2
2015	2 501 559	+19,3%	średnia	ECORYS 2020 — szczyt przed zapaścią
2016	1 778 583	–28,9%	średnia	ECORYS 2020, wykres 2
2017	1 450 010	–18,5%	wysoka	ogłoszenie EG 2018, pkt 8
2018	1 586 830	+9,4%	wysoka	wyniki EG 2018 + ogłoszenie, pkt 8
2019	1 760 198	+10,9%	wysoka	wyniki EG 2018, moduł II
2020	1 125 731	–36,0%	niepewna	moduł III konkursu 2018 — zakontraktowane
2021	228 660	–79,7%	wysoka	wyniki EG 2021, moduł I — minimum szeregu
2022	248 518	+8,7%	wysoka	moduł II konkursu 2021; nowych dotacji 0 zł
2023	463 200	+86,4%	wysoka	wyniki EG 2023 — 25,7% budżetu
2024	2 588 815	+458,9%	wysoka	wyniki EG 2024 — maksimum nominalne
2025	2 180 590	–15,8%	wysoka	ogłoszenie EG 2026, pkt 8
2026	2 089 193	–4,2%	wysoka	wyniki EG 2026 + ogłoszenie
2012–2026 razem	24 197 733	—		średniorocznie 1 613 182 zł

Tabela B.1. Wartości skrajne wyróżnione półgrubą: maksimum nominalne szeregu przypada na 2024 r., minimum na 2021 r. Rok 2015 jest szczytem przed zapaścią i punktem odniesienia dla spadku o 90,9%. Kolumna „zmiana r/r” liczona na danych nominalnych, bez korekty o inflację; suma i średnia obejmują oba, nie w pełni porównywalne, zakresy danych.

ANEKS C

Kalendarium zobowiązań, 2002–2026

Cztery zobowiązania do stworzenia krajowej strategii pozostają niewykonane. Przeszkodą nie był brak instrumentów, lecz brak decyzji.

Rok	Zdarzenie	Zobowiązanie lub skutek	Stan wykonania
2002	Deklaracja z Maastricht	krajowe plany działania i wzrost finansowania edukacji globalnej	niewykonane
2005	Polska wchodzi do sieci GENE; reprezentacja MSZ	udział w europejskiej polityce edukacji globalnej	trwa nieprzerwanie
2010	raport krajowy „Global Education in Poland”	krajowy komitet pod auspicjami MSZ; krajowa strategia; stabilne finansowanie	wszystkie trzy niewykonane
2011	ustawa z 16 września o współpracy rozwojowej	edukacja globalna we właściwości Ministra Spraw Zagranicznych	obowiązuje
2011	porozumienie MSZ – resort edukacji – Grupa Zagranica	wspólna definicja edukacji globalnej	w mocy, bez produktów
2013	ewaluacja projektów systemowych (dla MSZ)	silniejsze zakotwiczenie w systemie oświaty	niewykonana
2020	ewaluacja programów 2012–2020 (dla MSZ)	wpisanie do podstawy programowej; system wskaźników	niewykonane
2021	uchwała RM nr 11/2021 „Solidarność dla rozwoju”	dokument strategiczno-operacyjny dla edukacji globalnej	niewykonane
2022	Europejska Deklaracja o Edukacji Globalnej do 2050 r.	krajowe strategie; adekwatne i przewidywalne finansowanie	niewykonane
2022	konkurs „Edukacja globalna 2022”	zamknięty bez wyłonienia ofert	—
2023	zrewidowana Rekomendacja UNESCO	pierwszy raport z wdrożenia do 15 listopada 2026 r.	termin otwarty
2025	Edukacja Obywatelska w szkołach ponadpodstawowych	weryfikowanie informacji jako pierwsza umiejętność obywatelska	wdrażanie
2026	konsultacje aktualizacji WPWR (17–31 lipca)	projekt zawęży edukację globalną i przenosi ciężar na resort edukacji	proces w toku
2026	raport do UNESCO (15.11); Tydzień Edukacji Globalnej (16–22.11)	okna decyzyjne roku	przed nami

Tabela C.1. Pełne kalendarium w wersji rozszerzonej aneksu.

ANEKS D · ŹRÓDŁA

Przypisy

Odsyłacze w tekście mają postać nawiasu kwadratowego [n]. Pełna lista 72 przypisów zebrana jest tutaj, na końcu dokumentu — nigdy w stopce strony. Numeracja jest ciągła i przechodzi na stronę następną bez powtórzenia.

- [1] PAP, komunikaty z 31.05.2024; CyberDefence24 — relacje z ustaleń Ministerstwa Cyfryzacji i ABW.
- [2] EEAS, 4th Report on Foreign Information Manipulation and Interference Threats (2025): ≥505 incydentów, 90 krajów, >38 000 kanałów, XI 2023 – XI 2024.
- [3] Sankcje UE wobec struktur operacji Doppelganger (2023); atrybucje EEAS/VIGINUM.
- [4] „Dezinformacja oczami Polaków”, edycja 2024 (Fundacja Digital Poland, Koalicja „Razem przeciw dezinformacji”).
- [5] NASK, „Nastolatki 3.0”.
- [6] IBE, analizy wyników PISA dla polityki publicznej — ocena wiarygodności informacji z internetu.
- [7] IBE, raport krajowy ICCS 2022.
- [8] GUS / NIK — dane o kompetencjach cyfrowych osób starszych.
- [9] IBC GROUP, Ewaluacja działań informacyjnych, promocyjnych i edukacji globalnej WPWR 2016–2020 (dla MSZ, 2019), s. 48.
- [10] Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej, zatwierdzona 12 maja 2020 r. przez Prezydenta RP na wniosek Prezesa Rady Ministrów; Biuro Bezpieczeństwa Narodowego. Cytowane: Filar I, pkt 2 i 2.1 (s. 15), pkt 5.1 i 5.4 (s. 21); rozdz. Środowisko bezpieczeństwa (s. 6). Status potwierdzony na dzień oddania dokumentu: projekt nowej Strategii oczekuje na zatwierdzenie, obowiązuje wersja z 2020 r.
- [11] Strategia polskiej polityki zagranicznej na lata 2026–2030, przyjęta przez Radę Ministrów; MSZ, publikacja 3 marca 2026 r. Cytowane: s. 6 (czynniki zmiany), s. 8 (priorytety), s. 10 (bezpieczeństwo), s. 26–27 (współpraca rozwojowa), słowo wstępne Ministra Spraw Zagranicznych.
- [12] Ustawa z 5 grudnia 2024 r. o ochronie ludności i obronie cywilnej (Dz.U. 2024 poz. 1907). Cytowane: art. 3 pkt 6 (definicja społecznej odporności), art. 4 ust. 1 pkt 2, art. 11 ust. 1 pkt 18, art. 13 ust. 1 pkt 18, art. 14 pkt 9, art. 15 ust. 1 pkt 21.
- [13] Komunikaty Ministra Edukacji o programie „Edukacja z wojskiem”, wydawane na podstawie art. 90w ustawy z 7 września 1991 r. o systemie oświaty (edycja I — 17 kwietnia 2024 r.; edycja IV — 6 października 2025 r.), cel szósty. Skala i sformułowanie o odporności na dezinformację: komunikaty MEN z 23 marca 2026 r. i MON z 27 kwietnia 2026 r. Rozróżnienie istotne: akt ustanawiający nie zawiera pojęcia dezinformacji.
- [14] NATO: art. 3 Traktatu Waszyngtońskiego; zobowiązania odpornościowe (2016, 2021); komunikaty szczytów 2023–2024.
- [15] Rada UE, Kompas Strategiczny (2022); EEAS, zestaw narzędzi przeciw FIMI.
- [16] GENE, European Congress on Global Education to 2050 — Congress Report (2024), s. 46.
- [17] Porozumienie MSZ – MEN – Grupa Zagranica w sprawie wspierania rozwoju edukacji globalnej (26.05.2011).
- [18] Ustawa z 16 września 2011 r. o współpracy rozwojowej (t.j. Dz.U. 2025 poz. 1460), art. 2 ust. 2 (definicja edukacji globalnej), art. 5 ust. 2 (obowiązkowa treść Programu), art. 6 (tryb przyjęcia i konsultacji), art. 7 (Plan roczny), art. 12 (umowy przekraczające rok budżetowy), art. 13 ust. 1 pkt 8 (zadania ministra).
- [19] Ustawa z 14 grudnia 2016 r. — Prawo oświatowe, art. 1 pkt 15.
- [20] GENE — samookreślenie sieci i lista członków; profil Polski na platformie wiedzy GENE.
- [21] GENE, European Declaration on Global Education to 2050 (Dublin, 4.11.2022), s. 5–7.
- [22] Lata 2012–2016: ECORYS, Ewaluacja polskiej współpracy rozwojowej (dla MSZ, 2020), wykres 2. Lata 2017–2026: ogłoszenia konkursów „Edukacja globalna” (pkt 8) i komunikaty o wynikach 2018–2026.

PRZYPISY · CIĄG DALSZY

- [23] MSZ, komunikat o zamknięciu konkursu „Edukacja globalna 2022” bez wyłonienia ofert (15.09.2022).
- [24] MSZ, ogłoszenie konkursu „Edukacja globalna 2023” (budżet 1 800 000 zł) i wyniki konkursu (463 200 zł, 4 projekty).
- [25] Plan współpracy rozwojowej na 2026 r., załącznik I.
- [26] MSZ, wyniki konkursów „Edukacja globalna 2024” (moduły do 3 lat) i „Edukacja globalna 2026” (wyłącznie moduły jednoroczne).
- [27] Zestawienie umów operatora regrantingu i list grantobiorców 2020–2026 (gov.pl / FED).
- [28] Profil Polski na platformie wiedzy GENE (pozycje „GE specific budget” i „GE from other government sources”) zestawiony z ogłoszeniami i wynikami konkursów MSZ — por. aneks B.
- [29] Rozporządzenie Ministra Edukacji z 6 marca 2025 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego dla liceum ogólnokształcącego, technikum oraz branżowej szkoły II stopnia (Dz.U. 2025 poz. 382; ogłoszone 26 marca 2025 r., weszło w życie 1 września 2025 r.); komentarz metodyczny MEN/IBE.
- [30] ECORYS 2020, s. 31.
- [31] Przegląd standardów kształcenia nauczycieli i kryteriów awansu zawodowego.
- [32] MEN/MKiŚ — wspólny zespół ds. edukacji ekologicznej i klimatycznej (od 2022); materiały na Zintegrowanej Platformie Edukacyjnej.
- [33] ECORYS 2020, s. 37 — 78% organizacji prowadzi edukację globalną także poza środkami Polskiej pomocy.
- [34] Dane koordynacji Tygodnia Edukacji Globalnej.
- [35] MSZ, wyniki konkursu „Edukacja globalna 2026”.
- [36] ECORYS 2020, s. 14 oraz rekomendacja 12 (s. 62).
- [37] Maastricht Global Education Declaration (2002).
- [38] GENE, Global Education in Poland. National Report (przegląd partnerski, 2010), rozdział rekomendacyjny.
- [39] Uchwała nr 11/2021 Rady Ministrów z 19.01.2021 — „Solidarność dla rozwoju”, rozdział o edukacji globalnej.
- [40] Profil Polski, GENE Knowledge Platform (2026): spotkania stron porozumienia dwa razy w roku.
- [41] EGO s.c., Ewaluacja projektów systemowych edukacji globalnej 2010–2012 (dla MSZ, 2013), s. 4–6.
- [42] EGO 2013, rekomendacja horyzontalna dot. MEN; ECORYS 2020, rekomendacja 1 (s. 55–56).
- [43] Huang G., Jia W., Yu W., Media Literacy Interventions Improve Resilience to Misinformation, „Communication Research” (2024), DOI 10.1177/00936502241288103.
- [44] Roozenbeek J., van der Linden S., Fake news game confers psychological resistance against online misinformation, „Palgrave Communications” 5:65 (2019).
- [45] Basol M., Roozenbeek J., van der Linden S., Good News about Bad News, „Journal of Cognition” 3(1):2 (2020).
- [46] Roozenbeek J., van der Linden S., Nygren T., Prebunking interventions based on „inoculation” theory, „HKS Misinformation Review” 1(2) (2020) — wersja polska: n = 1332, d = 0,33.
- [47] Maertens R. i in., Long-term effectiveness of inoculation against misinformation, „Journal of Experimental Psychology: Applied” 27(1) (2021).

PRZYPISY · CIĄG DALSZY

- [48] Google Jigsaw / University of Cambridge, kampania prebunkingowa PL/CZ/SK (2022) — >38 mln wyświetleń, wzrost rozpoznawania technik do 8 p.p.; badanie bazowe: Roozenbeek i in., „Science Advances” 8(34) eabo6254 (2022).
- [49] Murrock E. i in., Winning the War on State-Sponsored Propaganda, „Journal of Media Literacy Education” 10(2) (2018), n = 412; IREX, ewaluacja wariantu szkolnego L2D.
- [50] Badrinathan S., Educative Interventions to Combat Misinformation: Evidence from a Field Experiment in India, „APSR” 115(4) (2021), N = 1224.
- [51] ECORYS 2020, s. 22–23 (CAWI odbiorców, n = 117).
- [52] IBC GROUP 2019, s. 56–57 (CATI, n = 600; segmentacja postaw).
- [53] IBC GROUP 2019, s. 49, 59.
- [54] Badanie opinii publicznej nt. współpracy rozwojowej (2022), za: profil Polski, GENE Knowledge Platform.
- [55] Amin K., Cox C., Unvaccinated COVID-19 hospitalizations cost billions of dollars, Peterson-KFF Health System Tracker (22.12.2021).
- [56] Finlandia: Security Strategy for Society oraz krajowa polityka edukacji medialnej (KAVI); Szwecja: Myndigheten för psykologiskt försvar (od 1.01.2022); Łotwa: koncepcja komunikacji strategicznej 2023–2027 i przedmiot obronny.
- [57] Resolução do Conselho de Ministros n.º 167/2025 przyjmująca ENED 2025–2030, Diário da República, 1.ª série, nr 207; poprzednia edycja: RCM n.º 94/2018; pierwsza edycja: Despacho n.º 25931/2009.
- [58] Protokoły wykonawcze do planów działania ENED (14 sygnatariuszy w edycji 2010, 16 w edycji 2018).
- [59] Referencial de Educação para o Desenvolvimento (2016); Perfil dos Alunos à Saída da Escolaridade Obrigatória (2017); Decreto-Lei n.º 55/2018.
- [60] ENED 2025–2030, załącznik do RCM 167/2025 — opis edukacji rozwojowej jako „potrójnej walki”.
- [61] Irish Aid, Global Citizenship Education Strategy (bieżąca edycja).
- [62] Czeska strategia edukacji globalnej/rozwojowej 2018–2030.
- [63] Słowacka strategia edukacji globalnej (2022, horyzont 2030).
- [64] Komisja Europejska / Wysoki Przedstawiciel, komunikat European Democracy Shield, JOIN(2025) 791 final (12.11.2025).
- [65] Sprawozdanie komisji specjalnej PE ds. Europejskiej Tarczy Demokracji (przyjęte 23.06.2026; sprawozdawca T. Tobé).
- [66] Zrewidowana Rekomendacja UNESCO w sprawie edukacji na rzecz pokoju, praw człowieka i zrównoważonego rozwoju (2023) — pierwszy cykl sprawozdawczy do 15.11.2026.
- [67] Deklaracja Dublińska, aneks wdrożeniowy (raportowanie krajowe; przegląd od 2027; powiązanie z OECD DAC Peer Review).
- [68] Wniosek KE ws. instrumentu Global Europe w WRF 2028–2034 (16.07.2025).
- [69] Ustawa o współpracy rozwojowej: art. 5 ust. 1–3 (Program, jego obowiązkowa treść), art. 6 (opracowanie, konsultacje, przyjęcie uchwałą Rady Ministrów), art. 7 ust. 1 (coroczny Plan współpracy rozwojowej).
- [70] Ustawa o współpracy rozwojowej, art. 15–19 — Rada Programowa Współpracy Rozwojowej: art. 15 (ustanowienie, kadencja 4 lata, regulamin), art. 16 (zadania opiniotwórcze), art. 17 ust. 1 (25 członków) i ust. 2 pkt 8, 12–14, 16 (skład), art. 18 (zwołanie posiedzenia na wniosek co najmniej 4 członków), art. 19 (obsługa i koszty po stronie MSZ).
- [71] Ustawa z 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (t.j. Dz.U. 2025 poz. 1338): art. 16 ust. 3 (umowa na czas określony, nie dłuższy niż 5 lat, dla obu typów umów), art. 16 ust. 1a i art. 16a (operator projektu i realizatorzy projektów), art. 18 ust. 5 (obowiązki sprawozdawcze operatora). Ustawa nie posługuje się pojęciem „regranting”.
- [72] Coroczne kierunki realizacji polityki oświatowej państwa ustalane przez Ministra Edukacji.